

УДК: 38.43.02:006.83

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-9\(39\)-334-349](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-9(39)-334-349)

Гуменюк Ярослав Миколайович кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародного бізнесу, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, вул. Володимирська 60, м. Київ, 01033, тел.: (044) 239-33-29, <https://orcid.org/0000-0003-0091-2758>

Кіндзерський Віталій Володимирович кандидат економічних наук, асистент кафедри бізнесу та управління персоналом, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, вул. Коцюбинського, 2, м. Чернівці, 58012, тел.: (037) 258-48-10, <https://orcid.org/0000-0003-3374-2011>

МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ АГРАРНОГО СЕКТОРУ: ВИВЧЕННЯ ДОСВІДУ ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВ

Анотація. Екологічні відносини, що виникають у процесі організації та здійснення сільськогосподарської діяльності, - це самостійна, складна і, в той же час. якісно своєрідна група суспільних відносин, що містить свої особливі проблеми, завдання, шляхи та способи використання та охорони природних об'єктів в умовах аграрного виробництва. Протягом останніх років утворення відходів, інтенсивне застосування агрохімікатів у сільському господарстві стабільно підтримується на високому рівні. Це свідчить про відсутність системного підходу до цієї проблеми, в тому числі з боку влади. Держава, як форма організації суспільства, забезпечує інтереси людей у всіх сферах, у тому числі гарантує здійснення державної підтримки екологічного розвитку аграрного сектора економіки. Метою дослідження є вивчення державної підтримки екологічного розвитку в аграрному секторі економіки закордоном та можливостей його імплементації в Україні.

У статті визначено, що Україна має напрацювати власні стратегічні та оперативні дії щодо екологізації аграрного виробництва, адже ті умові, які є наразі, унікальні. Екологічні питання у сільському господарстві активізувались й унаслідок військових дій й потребуватимуть конкретних дій щодо відновлення ґрунтів зокрема. Південь країни, що найбільше потерпає від окупантів та характеризується найбільшою розораністю ґрунтів, потребуватиме суттєвої державної та міжнародної підтримки, зокрема сільського господарства.

Вивчення міжнародного досвіду обґрунтовує висновок про потребу активної ролі держави у процесі екологізації аграрного виробництва на засадах сталого розвитку сільських територій. Зокрема, аналіз європейського досвіду дозволяє стверджувати наступне: державне регулювання в ЄС в цілому та на рівні країн-учасників цього об'єднання є цілісною системою з єдиними пріоритетами та комплексом взаємодоповнювальних фінансових інструментів; обсяг фінансової підтримки аграрного сектора в ЄС незрівнянно більше, ніж в Україні, і конкурувати вітчизняним сільгоспвиробникам з європейськими аграріями в таких умовах важко, а порою і неможливо; єдина аграрна політика ЄС є обґрунтованою і чітко відрегульованою системою, що включає в себе підтримку не тільки сільгоспвиробників, але і розвитку сільських територій, що багато в чому визначає стійкість цих процесів, високий рівень і якість життя населення; тому в умовах євроінтеграції України необхідно використовувати досвід ЄАП з адаптацією до сучасних реалій; особистий інтерес для вітчизняних аграріїв представляє досвід державного регулювання органічного сільського господарства, оскільки в нашій країні є всі умови для його розвитку.

Відзначено, що розвиток системи виробництва екологічно чистої продукції тісно пов'язаний із застосуванням еколого-ландшафтного підходу до управління природокористуванням.

Практичне значення дослідження полягає в можливості застосування результатів органами влади аграрного сектору економіки для розробки адекватної державної екологічно орієнтованої політики, що забезпечує сталий розвиток сільських територій.

Ключові слова: державна підтримка, аграрне виробництво, екологічний розвиток, витрати на охорону навколишнього середовища, екологізація, сталий розвиток, сільське господарство

Humeniuk Yaroslav Mykolayovych Ph.D. in Economics, Associate Professor of the Department of International Business, Educational and Scientific Institute of International Relations, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Volodymyrska St., 60, Kyiv, 01033, tel.: (044) 239-33-29, <https://orcid.org/0000-0003-0091-2758>

Kindzerskyi Vitalii Volodymyrovych PhD in Economics, Chair assistant of the Department of Business and Human Resource Management, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Kotsyubinsky St., 2, Chernivtsi, 58012, tel.: (037) 258-48-10, <https://orcid.org/0000-0003-3374-2011>

MECHANISMS OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE SPHERE OF ECOLOGIZATION OF THE AGRICULTURAL SECTOR: A STUDY OF THE EXPERIENCE OF FOREIGN COUNTRIES

Abstract. Ecological relations that arise in the process of organizing and carrying out agricultural activities are an independent, complex and at the same time qualitatively peculiar group of social relations, which contains its own special problems, tasks, ways and methods of using and protecting natural objects in the conditions of agrarian production. In recent years, the generation of waste, the intensive use of agrochemicals in agriculture has been stably maintained at a high level. This indicates the lack of a systematic approach to this problem, including on the part of the authorities. The state, as a form of organization of society, ensures the interests of people in all spheres, including guarantees the implementation of state support for the ecological development of the agrarian sector of the economy. The purpose of the study is to study state support for ecological development in the agricultural sector of the economy abroad and the possibilities of its implementation in Ukraine.

The article states that Ukraine should develop its own strategic and operational actions regarding the greening of agricultural production, because the conditions that exist at the moment are unique. Environmental issues in agriculture have become more active as a result of military operations and will require specific actions regarding soil restoration in particular. The south of the country, which suffers the most from the occupiers and is characterized by the greatest plowing of the soil, will need significant state and international support, particularly in agriculture.

The study of international experience substantiates the conclusion about the need for an active role of the state in the process of greening agricultural production on the basis of sustainable development of rural areas. In particular, the analysis of the European experience allows us to assert the following: state regulation in the EU as a whole and at the level of member countries of this association is a complete system with unified priorities and a set of complementary financial instruments; the amount of financial support for the agricultural sector in the EU is incomparably greater than in Ukraine, and it is difficult, and sometimes impossible, for domestic agricultural producers to compete with European farmers in such conditions; the unified agricultural policy of the EU is a well-founded and clearly regulated system that includes support not only for agricultural producers, but also for the development of rural areas, which largely determines the sustainability of these processes, the high level and quality of life of the population; therefore, in the conditions of the European integration of Ukraine, it is necessary to use the experience of the EAP with adaptation to modern realities; the experience of state regulation of organic agriculture is of personal interest to domestic farmers, as our country has all the conditions for its development.

It was noted that the development of the production system of ecologically clean products is closely related to the application of the ecological landscape approach to the management of nature use.

The practical significance of the study lies in the possibility of applying the results by the authorities of the agrarian sector of the economy to develop an adequate state ecologically oriented policy that ensures the sustainable development of rural areas.

Keywords: state support, agricultural production, ecological development, costs for environmental protection, greening, sustainable development, agriculture

Постановка проблеми. Глобальні екологічні проблеми, пов'язані зі зміною клімату, втратою біологічного різноманіття, опустелюванням та іншими негативними для навколишнього середовища процесами, збільшенням екологічної шкоди від стихійних лих і техногенних катастроф, забрудненням атмосферного повітря, поверхневих і підземних вод, а також морського середовища, зачіпають інтереси України та її громадян. Екологічно орієнтований розвиток може істотно змінити економічну ситуацію в країні. Без покращення екологічної ситуації, у тому числі й у сільському секторі економіки, неможливо вирішити основні економічні проблеми і таким чином досягти сталого типу розвитку.

На екологічну ситуацію в аграрному секторі економіки впливають фактори, що діють у різних сферах, на різних рівнях і з різним масштабом впливу. До ключових належать: політика, яка веде до інтенсивного використання природних ресурсів (ресурсоексплуатаційна інвестиційна політика); недосконале законодавство; відсутність екологічно виваженої довгострокової економічної стратегії, недооцінка сталого розвитку; природно-ресурсний характер експорту тощо. Крім того, індекс людського розвитку сьогодні формується з урахуванням забруднення водних і атмосферних ресурсів, а також екологічної ситуації у сфері поводження з відходами.

Сучасна глобальна економіка не підходить для досягнення цілей сталого розвитку та призводить до соціальної та екологічної кризи. Щодо цього, для аграрного сектору та сільської місцевості важливо створити основу ефективних (опосередкованих та прямих) економічних інструментів та регуляторів, які забезпечують сприятливий клімат для екологічно орієнтованого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У розвитку методологічних основ, експериментальних досліджень у галузі органічного сільського господарства відомі вчені низки країн світу, у тому числі А. Sorrentino, R. Henke, S. Severini [12], H. Willer, J. Lernoud [16], R. Costanza, J. D. Erickson,

J. Farley & I. Kubiszewski [6]. У роботах авторів розглядаються сучасні напрямки розвитку органічного сільського господарства в контексті сталого розвитку, виробляються стратегії на регіональному, національному, міжнародному рівнях. Серед вітчизняних вчених, які зробили внесок у сталий та ефективний розвиток сільськогосподарського виробництва, забезпечення продовольчої безпеки країни, управління інноваційними проектами в цій галузі як з наукової, так і практичної точки зору, можна відзначити С. М. Рогач [3], Л. В. Смолій, Н. В. Діхтяренко [4].

Проте виникає ціла низка питань, з якими, вважаємо, слід визначитися насамперед, виходячи зі стану економіки країни, стану сучасного аграрного виробництва, мотивації сільської спільноти до здійснення цих процесів, можливого впливу інших важливих факторів. Необхідно чітко представляти яким шляхом, якими методами і в якому темпі з урахуванням конкретних умов вирішувати проблему екологізації агровиробництва, які першочергові завдання треба вирішувати в цій сфері, якою мірою можна розраховувати на підтримку держави в частині наукового, правового та економічного стимулювання екологічного агровиробництва, які особливості та ризики слід при цьому враховувати і як вони можуть впливати на розвиток та становлення цього процесу тощо.

Метою статті є вивчення державної підтримки екологічного розвитку в аграрному секторі економіки закордоном та можливостей його імплементації в Україні.

Виклад основного матеріалу. Висока динаміка агропромислового виробництва безпосередньо впливає на збільшення антропогенного навантаження на довкілля. Інтенсивно розвиваються процеси, що призводять до втрати родючості сільськогосподарських угідь та виведення їх із господарського обігу. Україна займає площу землі понад 60 млн га землі, в тій чи іншій мірі вражені опустелюванням, з яких 41,3 млн га – 68,4% - це землі сільськогосподарського призначення. В Херсонській, Кіровоградській, Миколаївській, Донецькій, Дніпропетровській, Черкаській, Харківській, Тернопільській, Полтавській, Одеській, Вінницькій областях розораність таких земель сягає 90%, що згубно впливає на довкілля та врожайність. Збільшується кількість відходів, які не залучаються до вторинного господарського обороту, а направляються на захоронення. При цьому умови зберігання та захоронення відходів не відповідають вимогам екологічної безпеки. З 2017 по 2020 роки утворення та споживання відходів сільського господарства зменшується на 40% у час, коли загальний їх обсяг зріс майже у півтора рази (табл. 1). Дані за 2021-2023 роки відсутні, оскільки термін публікації був перенесений у зв'язку з воєнним станом.

Таблиця 1.

Утворення відходів за видами економічної діяльності підприємств і в домогосподарствах в Україні, тис. т.

Характеристика відходів	2017	2018	2019	2020
Всього	312267,6	352333,9	441516,5	462373,5
серед них – сільське, лісове господарство, мисливство, рибальство та рибництво: - I–IV класів небезпеки	8736,8	5968,1	6750,5	5315,4
- у тому числі I–III класів небезпеки	93,6	53,1	24,3	25,7

Джерело: сформовано авторами за даними Державної служби статистики України [1]

Держава як форма організації суспільства, що базується на органах державної влади та управління, забезпечує інтереси людей у всіх сферах, у тому числі гарантує підтримку екологічного розвитку суб'єктів аграрного сектора економіки. При цьому в останні роки, з одного боку, спостерігається зростання поточних (експлуатаційних) витрат на охорону навколишнього природного середовища, а з іншого – вартість науково-дослідних робіт зі зменшення негативного антропогенного впливу на навколишнє середовище у 2018-2020 роках залишається майже незмінною (табл. 2.). Така тенденція є неприпустимою в державі, орієнтованій на сталий розвиток галузей економіки та гідні умови життя населення. Дані за 2021-2023 роки відсутні, оскільки термін публікації був перенесений у зв'язку з воєнним станом.

Таблиця 2.

Поточні (експлуатаційні) витрати на охорону навколишнього середовища в Україні, у фактичних цінах, млн. грн.

Роки	Всього витрат на охорону навколишнього середовища	Дослідницько-конструкторська діяльність для зменшення негативу антропогенний вплив на навколишнє середовище
2017	20466,4	85,4
2018	24318,0	118,5
2019	27480,2	117,0
2020	28092,6	118,1

Джерело: сформовано авторами за даними Державної служби статистики України [1]

Модернізація аграрного сектору економіки в рамках інституційних та структурних реформ має забезпечити формування нової моделі господарювання на основі адекватної державної підтримки екологічного розвитку. Основи державної політики в галузі екологічного розвитку сільського господарства України визначено у:

1. Цілях сталого розвитку України на період до 2030 року, встановлених указом Президента України від 30.09.2019 № 722/2019 – «2) подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства»;

2. Концепції розвитку сільських територій, затвердженої розпорядженням КМУ від 23 вересня 2015 р. № 995-р – як варіант розвитку сільських територій;

3. Національній економічній стратегії на період до 2030 року, яка затверджена постановою КМУ від 3 березня 2021 р. № 179 й визначає засади стратегічного курсу політики у сфері розвитку агропромислового сектору. Зокрема, це стратегічна ціль 1 «Забезпечення стимулюючої та дорадчої аграрної політики», яку передбачено досягти шляхом вирішення задач - «Підтримка органічного виробництва», «Державна політика в агропромисловому секторі щодо захисту довкілля та управління природними ресурсами у сільському господарстві» (стратегічні цілі 5 та 10), які обумовлюють поступове узгодження державної аграрної політики із Зеленим курсом ЄС (EU Green Deal) у сільському господарстві.

Зокрема, в Україні у 2018 році прийнято Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» (від 10.07.2018 № 2496-VIII), який значно пожвавив екологізацію аграрного сектору України (рис.1). Проте пандемія уповільнила цю позитивну тенденцію.

Рис.1 Динаміка використання с.-г. площ під органічне виробництво в Україні у 2017-2021 рр.

Джерело: сформовано авторами за даними IFOAM, Федерації органічного руху України та Міністерства аграрної політики та продовольства України [2]

Складна демографічна ситуація, знелюднення сільських територій не сприяють формуванню трудового потенціалу, що забезпечує поступальний соціально-економічний розвиток сільських територій. Вже зараз на селі відчувається гостра нестача кваліфікованої робочої сили та спеціалістів сільського господарства. Рівень життя сільського населення залишається вкрай низьким, бідність, що руйнує трудовий та генетичний потенціал села – масове явище. Якщо ще врахувати віковий склад сільських жителів, то демографічні чинники багато в чому визначатимуть мотивацію, територіальну дислокацію та розвиток «зеленого» агровиробництва. Важливе значення у розвитку екологічного агровиробництва має екологічний стан території. В даний час на більшій частині сільських територій склалася складна екологічна обстановка, особливо у використанні земель сільськогосподарського призначення, у складі яких значна частина сільськогосподарських угідь і ріллі зазнають різних негативних процесів.

Відзначимо, що в Україні на екологічний стан сільських територій значно вплинула повномасштабна війна росії проти України. Військові дії, забруднення внаслідок розриву мін, знищення лісів, замінування, пошкодження ґрунтів через рух важкої техніки, будівництво інженерних споруд військового значення, призводять до неможливості їх подальшого використання у сільському господарстві та опустелювання ґрунтів. Тому екологічні ініціативи у сільському господарстві набувають ще більш актуального значення.

Дефіцит належного регулювання державної підтримки екологічного розвитку в аграрному секторі економіки призводить до складних ситуацій у виробничій, соціальній та інноваційній сферах, у зв'язку з чим досягнення цілей екологічного розвитку в аграрному секторі економіки можливе лише шляхом цілеспрямованої модернізації напрямів і заходів до єдиної системи, покликаною забезпечити її сталий розвиток. Пропонується дослідити міжнародний досвід державного управління в галузі екологізації аграрного сектору.

Важливе місце у новій єдиній аграрній політиці ЄС (далі – ЄАП) займають екологізація та обов'язкова боротьба всіх держав-членів із кліматичними змінами. Бюджет на 2014–2020 роки передбачав виділення понад 100 млрд. євро на допомогу фермерським господарствам у реалізації цього напрямку. Запропоновано виключити генетично модифіковані культури, монокультури та інтенсивне розмноження, скоротити чи виключити застосування хімічних добрив, зберігати природні ландшафти. Усі основні положення реформи, окрім нової структури прямих платежів («зелені» платежі, додаткова підтримка молодих фермерів тощо), що набула чинності з 2015 р., застосовували ще із 1 січня 2014 р. [5]

При реалізації нової ЄАП в ЄС прагнули не лише зменшення розмірів сільськогосподарських підприємств, але й паралельно заохочувати тих, хто дійсно використовує агроекологічні методи (зелене сільське господарство). Передбачено матеріально заохочення фермерів, які підтримують збереження природного довкілля та природних ландшафтів під час господарської діяльності та сприятимуть «екологізації» сільського господарства [6].

Згідно з ЄАП значну частину прямих виплат для фермерів та на розвиток сільської місцевості ЄС вперше складає забезпечення суспільних благ (екологізація сільського господарства). В основі першого напрямку (Pillar 1) ЄАП ЄС лежить залежність прямих виплат від вимог, що висуваються до фермерів, щодо перетворення сільськогосподарських земель, які передбачають три основні напрями – диверсифікацію сільськогосподарських земель, підтримання стану існуючих пасовищ та використання 7 % орних земель у якості екологічних зон. Вони формують частину програми екологізації, яка становить 30% від національного фінансування за першим напрямом ЄАП (Pillar 1). Відповідно до другого напрямку (Pillar 2) держави-члени ЄС зобов'язані виділяти до 30 % коштів бюджету на заходи з охорони навколишнього середовища, у тому числі на підтримку органічного сільського господарства та захист агроекологічного клімату, які не входять до рамок першого напрямку (Pillar 1) [12, 13].

Таким чином, держави-члени ЄС можуть використовувати для екологізації сільського господарства максимум 30% усіх прямих платежів (Компонент 1 ЄАП), що відповідає 89,3 млрд. євро, або 21,7% від загального бюджету ЄС. У компоненті 2 передбачено засоби для пом'якшення змін клімату та адаптації, а також вирішення проблем охорони навколишнього середовища у розмірі 7,2 % сукупних витрат на соціальні потреби ЄС для сільського господарства, спрямованих на підтримку екологічних суспільних благ у вигляді виплат на розвиток агроекологічних форм господарювання (органічне сільське господарство). Таким чином, 28,9 % всього аграрного бюджету ЄС передбачено для проведення заходів, безпосередньо пов'язаних із вирішенням екологічних проблем, а решта більш ніж двох третин коштів, що виділяються на сільське господарство, передбачають досягнення інших цілей [12].

Реформа ЄАП запровадила новий інструмент державного регулювання сільського розвитку, відомий як компонент озеленення. Мета цих платежів полягає в покращенні якості навколишнього середовища. Вони призначені для підтримки фермерів, які впроваджують або зберігають сільськогосподарські практики, які допомагають покращити якість довкілля. Фермери, які виробляють органічну продукцію, отримують компенсацію.

Органічні платежі в країнах ЄС виділяють фермерам для компенсації додаткових витрат і втрачених доходів, а також покриття таких операційних

витрат, як сертифікація, навчання і консультування. На сьогоднішній день у більшості країн ЄС їх використовують як інструмент підтримки у рамках національних або регіональних програм сталого розвитку сільських територій. При цьому рівень підтримки в країнах Євросоюзу дуже варіює і часто не повністю покриває всі додаткові витрати, які виникають у виробників органічної продукції [5].

У Програмі розвитку сільських районів збережено варіанти поєднання заходів підтримки органічного сільського господарства з можливістю інвестування, консультаційними, інформаційними та рекламними послугами. Підтримка органічного сільського господарства в цьому документі стала більш помітною, сьогодні фермери, які його здійснюють, отримують додаткові фінансові преференції, що дозволяє їм додатково вкладати кошти в розвиток виробництва [10].

Крім того, для органічного сектора актуальними є такі заходи, як підтримка диверсифікації несільськогосподарської діяльності, допомога у створенні виробничих груп (кооперативів), а також підтримка ініціатив, пов'язаних з навколишнім середовищем, зміною клімату, формуванням коротких збутових ланцюжків та інновацій (наприклад, переробки гною інноваційними) методами.

Особливий інтерес щодо проблематики органічного сільського господарства викликає визнання лідерами Євросоюзу необхідності агроекологічних інновацій та сприяння переходу сільського господарства на більш стійкий шлях розвитку. У 2012 р. для екологізації аграрного сектору в ЄС було створено Європейське інноваційне партнерство «Сільськогосподарське виробництво та стійкість» (EIP-AGRI) з метою сприяння реалізації стратегії ЄС «Європа 2020», спрямованої на стійке та комплексне зростання [9]. У 2023 році дане партнерство стало частиною мережі ЄАП ЄС. Також основною програмою наразі є програма «Європейська біоекономіка до 2030 року». Цей документ визначає стратегічний підхід до становлення економіки, що ґрунтується на результатах впровадження біотехнологій та вирішення соціальних проблем до 2030 року. Принципи екологізації економіки, важливі для України, містяться у таких документах: Дорожня карта руху до ресурсно-ефективної Європи до 2050 року; Дорожня карта переходу до низьковуглецевої економіки до 2050 року; Дорожня карта розвитку енергетики-2050. Посилення ролі досліджень та інновацій було позначено як один із п'яти пріоритетів цієї стратегії.

Зокрема, виділяються значні державні субсидії для ведення біологічного землеробства без отрутохімкатів та хімічних добрив у таких країнах як у Німеччина, Японія, Саудівська Аравія, Китай [3,6,7].

Основними постачальниками ринку органічної продукції є такі країни, як Канада, Японія, Великобританія, Франція та США. У всіх цих країнах розроблено програми екологізації сільського господарства [12]. Наприклад, з 2002 р. у США діє Національна програма виробництва екологічної продукції (NOP). Центральними факторами її успіху є високий споживчий попит на органічні продукти та дуже продуктивна діяльність приватного сектору сільськогосподарського виробництва. У зв'язку з цим встановлюються довірчі відносини між виробником та споживачем.

Перший Органічний план дій ЄС було опубліковано Європейською комісією у 2004 р., другий План дій було прийнято у 2014 р. [9]. В даний час діє Органічний план дій на 2021-2027 рр., прийнятий Європейською комісією у березні 2021 р., як ключова частина Європейської Зеленої Угоди, яка передбачає значне підвищення ролі органічного сільського господарства у вирішенні економічних, екологічних, кліматичних та соціальних проблем сільського господарства та сільських територій. Зелена угода передбачає, зокрема, досягнення до 2030 р. у сільському господарстві цільового показника частки органічного сектора 25 % від загальної площі сільськогосподарської землі [11].

Органічний план ЄС на 2021-2027 роки включає 23 кроки, об'єднаних у 3 напрямки: 1) підтримка збалансованого та прибуткового ринку для операторів органічної продукції; 2) створення додаткових стимулів для конверсії більшої кількості ферм в органічні, прискорення розвитку органічного сектора сільського господарства та переробної промисловості, досягнення цільових показників Зеленої Угоди; 3) подальше підвищення вкладу органічного сектора у сталий розвиток та вирішення екологічних проблем, використання органічного виробництва як прикладу та експериментальної бази для всього сільського господарства.

З погляду екологізації агропродовольчого комплексу України та розширення експорту продовольства необхідно звернути увагу на такі кроки, передбачені Органічним планом дій ЄС на 2021-2027 рр.: формування дискусійної платформи «Бізнес та Біорізноманіття», заходи щодо конверсії аграрних підприємств в органічні в рамках можливостей, що надаються новою редакцією ЄАП; мережа пілотних кліматично-позитивних господарств (полігонів), що підтримують вуглецеве сільське господарство, націлене на поглинання вуглецю ґрунтом та рослинами.

Досвід ЄС може бути застосований в Україні з урахуванням вітчизняної специфіки. Органічний план ЄС призначений для залучення до цього сектору дрібних фермерів та створення коротких продуктових ланцюжків «ферма - переробне підприємство» для локальних ринків. На відміну від ЄС, в Україні матеріальні витрати та організаційні зусилля для випуску переробленої

органічної продукції можуть собі дозволити переважно великі товаровиробники.

Величезні території сільськогосподарських угідь України насамперед необхідно захищати, відновлювати та раціонально використовувати, а методи «зеленого» агровиробництва, які використовуються за кордоном на дрібних фермах, не завжди можуть бути придатними для застосування на великих площах нашої держави.

Екологічне агровиробництво виключає використання синтетично вироблених добрив, пестицидів, регуляторів росту та кормових добавок для худоби, методів генної інженерії, радіаційного та електромагнітного випромінювання, стічних вод та інших неприродних інгредієнтів. Виникає питання, а як бути з органічними добривами, що використовуватиме для їх приготування в умовах, коли поголів'я великої рогатої худоби та інших тварин в Україні скоротилося в кілька разів. Це один із факторів, який стримуватиме можливості розвитку екологічного агровиробництва. Найважливішим фактором становлення та розвитку екологічного агровиробництва є наявність необхідних фінансових та інших ресурсів та бажання вкладати їх у вирішення цієї проблеми. Можна стверджувати, що ні держава, ні сільські товаровиробники до цього не готові ні економічно, ні психологічно, тому що не мають у своєму розпорядженні необхідних фінансових можливостей і відповідної мотивації. Сучасна державна підтримка сільськогосподарського виробництва незначна, особливо в умовах війни, і з низки причин неефективна.

Сільськогосподарські підприємства та селянські (фермерські) господарства позбавлені власних коштів, кредити неймовірно дорогі, загалом кредиторська заборгованість сільського господарства зростає. Сучасною аграрною політикою вітчизняне селянство поставлено на межу виживання і намагається вичавити із землі все можливе, що природно не сприяє екологізації землекористування та агровиробництва. Яка за цих умов може бути мотивація до розвитку «зеленого» агровиробництва?

До перерахованих особливостей вітчизняної дійсності, з оцінки яких необхідно виходити при формуванні політики екологізації сільськогосподарського агровиробництва, слід додати відсутність наукових розробок, що відображають реалії (природні, соціально-екологічні, територіальні, демографічні, війну, екоциди тощо), відсутність законодавчо-правової бази, екологічних пріоритетів та всього механізму здійснення та функціонування цього процесу. Виходячи з нашої оцінки соціально-економічних, демографічних і екологічних умов, що склалися в сучасній Україні, їх впливу на сталий розвиток сільської економіки, вважаємо, що розвиток екологічного агровиробництва може успішно здійснюватися лише за

сталого сільського розвитку в цілому і його складовій частині - сільськогосподарського виробництва при врахуванні екологічних пріоритетів і тих напрямів розвитку, які відповідають укладу сільського життя, відповідають інтересам більшості населення, національним і культурним традиціям сільських жителів.

Стосовно українських умов екологічний розвиток землеробства на значних сільськогосподарських територіях має передбачати збереження та відновлення біорізноманіття; розміщення сільськогосподарських культур відповідно до вимог щодо умов їх проростання та впливу на навколишнє середовище, оптимізацію співвідношення природних та різних сільськогосподарських угідь, гармонізацію землеробства та тваринництва; створення оптимальної інфраструктури агроландшафтів.

На даному етапі найбільш прийнятним та ефективним механізмом формування стійкого землекористування та вирішення перерахованих завдань екологічного землеробства та подальшого розвитку цього процесу вважаємо розробку проектів організації раціонального використання та охорони земель сільськогосподарських підприємств на еколого-ландшафтній основі в сукупності з адаптивно-ландшафтними системами землеробства. У цьому поєднанні еколого-ландшафтна організація території є територіально-конструктивною основою цієї комбінації, а адаптивно-ландшафтна система землеробства доповнює її агрономічною та технологічною складовими. Будучи механізмом розвитку процесу екологізації землеробства, еколого-ландшафтна організація території та адаптивно-ландшафтні системи землеробства є засобом підвищення економічної ефективності та екологічної безпеки землекористування, забезпечуючи максимальний облік біологічного потенціалу землі, впровадження природоохоронних та ресурсозберігаючих технологій.

Висновки. У повоєнній Україні щодо розвитку екологічного агровиробництва має бути проведена змістовна системна робота. Необхідний науковий пошук способів та методів розвитку екологічного агровиробництва стосовно умов значних за розмірами сільськогосподарських підприємств, а також умов селянських (фермерських) господарств. Економіка в аграрному секторі має формуватися на якісному розвитку. Надання екологізації сільського господарства статусу пріоритетного спрямування сприятиме вирішенню таких проблем, як просторова, економічна та екологічна стійкість землекористування, раціональне використання земель сільськогосподарського призначення, підвищення їх родючості та продуктивної спроможності, збереження біорізноманіття та ландшафтів, відновлення та збереження здоров'я населення.

Література:

1. Державна служба статистики. URL: [http:// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua) (дата звернення 20.09.2023)
2. Органік в Україні. Федерація органічного руху в Україні URL: <https://organic.com.ua/organic-v-ukraini/> (дата звернення 20.09.2023)
3. Рогач С.М. Європейський досвід розвитку аграрного сектору на біоекономічних засадах. *Приазовський економічний вісник*. Вип. 4(15) 2019, С. 208–215 DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2019-4-35>
4. Смолій Л.В., Діхтяренко Н.В. Стратегічні пріоритети розвитку «зеленої економіки» в аграрному секторі в умовах євроінтеграції. *Agroecological journal*. № 1 2023. DOI: <https://doi.org/10.33730/2077-4893.1.2023.276721>
5. Agriculture and Rural Development Budget. *Official Journal of the European Union*. 2012, р. 55. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2012:056:FULL> (дата звернення 20.09.2023).
6. Costanza R., Erickson J.D., Farley J.& Kubiszewski I. Sustainable Wellbeing Futures: A Research and Action Agenda for Ecological Economics. *Cheltenham: Edward Elgar Publishing*. 2020.
7. Lernoud J., Wilier H. Current Statistics on Organic Agriculture Worldwide: Area, Producers, Markets, and Selected Crops. *The World of Organic Agriculture: Statistics and Emerging Trends 2016*. Bonn: *Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), IFOAM – Organics International*, 2016, Pp. 34–116. URL: <https://shop.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1698-organic-world-2016.pdf> (дата звернення 20.09.2023).
8. Lernoud J. & Wille H. Key results from the FiBL survey on organic agriculture worldwide. *Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), part 1: Global data and survey background*. 2019. URL: <http://www.organic-world.net/fileadmin/documents/yearbook/2019/FiBL-2019-Global-data-2017> (дата звернення 20.09.2023).
9. Key results from the survey on organic agriculture worldwide. Part 1: Global data and survey background. *Frick, Switzerland: Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), International Federation of Organic Agriculture Movements (IFOAM)*. 2012. URL: <http://www.organic-world.net/fileadmin/documents/yearbook/2012/fibl-ifoam-survey-data-2010-global-data.pdf> (дата звернення 20.09.2023).
10. Data tables on organic food and farming in Europe. *Frick, Switzerland: Research Institute of Organic Agriculture (FiBL)*. 2013 URL: www.organic-europe.net/europe-data-tables.html?&L=0 (дата звернення 20.09.2023).
11. Schmid O., Padel S., Lampkin N., Meredith S.A. *Guide for Stakeholders*. IFOAM EU, Brussels. 2015. URL: https://orgprints.org/id/eprint/30173/1/ifoameu_organic_action_plans_guide_report_2015.pdf
12. Sorrentino A., Henke R., Severini S. The Common Agricultural Policy After the Fischler Reform: National Implementations, Impact Assessment and the Agenda for Future Reforms. *Routledge*, 2016, 544 p.
13. The CAP towards 2020. Meeting the food, natural resources and territorial challenges of the future. *Brussels, 18.11.2010, COM. 2010. 672 final*. Pp. 2. 2010. URL: http://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-post-2013/communication/com2010-672_en.pdf (дата звернення 20.09.2023).
14. The European Bioeconomy in 2030. Delivering Sustainable Growth by addressing the Grand Societal Challenges. *Green Growth Knowledge Platform*. 2011. URL: <http://www.greengrowthknowledge.org/resource/european-bioeconomy-2030-delivering-sustainablegrowth-addressing-grand-societal-challenges> (дата звернення 20.09.2023)

15. The World of Organic Agriculture 2019. *Key Indicators and Leading Countries IFOAM*. 2019. URL: <http://www.ifoam.bio/en/news/2019/02/13/world-organic-agriculture-2019> (дата звернення 20.09.2023).

16. Willer H., Lernoud J. *Organic Agriculture Worldwide 2016: Current Statistics. Frick, Switzerland: FiBL, IFOAM EU, BIOFACH* 2016. URL: <http://orgprints.org/29790/13/willer-lernoud-2016-global-data-biofach.pdf> (дата звернення 20.09.2023).

References:

1. State Statistics Service Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
2. Organic in Ukraine. Federation of the Organic Movement in Ukraine Retrieved from <https://organic.com.ua/organic-v-ukraini/> [in Ukrainian].
3. Rogach, S.M. (2019). Yevropeyskyi dosvid rozvytku ahrarynoho sektoru na bioekonomichnykh zasadakh. [European experience in the development of the agricultural sector on bioeconomic bases]. *Pryazovsky Economic Bulletin*. 4(15). 208–215 Retrieved from DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2019-4-35> [in Ukrainian].
4. Smoliy, L.V., Dikhtyarenko, N.V. (2023). Stratehichni priorityty rozvytku «zelenoi ekonomiky» v ahrarynomu sektori v umovakh yevrointehratsii [Strategic priorities for the development of the «green economy» in the agricultural sector in the conditions of European integration]. *Agroecological journal*. Retrieved from DOI: <https://doi.org/10.33730/2077-4893.1.2023.276721> [in Ukrainian].
5. Agriculture and Rural Development Budget 2012. (2012). *Official Journal of the European Union*. 55. Retrieved from <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2012:056:FULL>.
6. Costanza, R., Erickson, J.D., Farley, J. & Kubiszewski, I. (2020). Sustainable Wellbeing Futures: A Research and Action Agenda for Ecological Economics. *Cheltenham: Edward Elgar Publishing*
7. Lernoud, J., Wilier, H. (2016). Current Statistics on Organic Agriculture Worldwide: Area, Producers, Markets, and Selected Crops *The World of Organic Agriculture: Statistics and Emerging Trends 2016*. Bonn: Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), IFOAM – Organics International. 34–116. Retrieved from <https://shop.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1698-organic-world-2016.pdf>
8. Lernoud, J. & Wille, H. (2019). Organic Agriculture Worldwide: Key results from the FiBL survey on organic agriculture worldwide. *Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), part 1: Global data and survey backgrou*. Retrieved from <http://www.organic-world.net/fileadmin/documents/yearbook/2019/FiBL-2019-Global-data-2017>
9. Organic Agriculture Worldwide: Key results from the survey on organic agriculture worldwide 2012. Part 1: Global data and survey background. *Frick, Switzerland: Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), International Federation of Organic Agriculture Movements (IFOAM)*. 09.05.2012. Retrieved from <http://www.organic-world.net/fileadmin/documents/yearbook/2012/fibl-ifoam-survey-data-2010-global-data.pdf>
10. Organic Europe: Data tables on organic food and farming in Europe (2013). *Frick, Switzerland: Research Institute of Organic Agriculture (FiBL)*. Retrieved from www.organic-europe.net/europe-data-tables.html?&L=0.
11. Schmid, O., Padel, S., Lampkin, N., Meredith, S. (2015). Organic Action Plans: A Guide for Stakeholders. *IFOAM EU, Brussels*. Retrieved from https://orgprints.org/id/eprint/30173/1/ifoameu_organic_action_plans_guide_report_2015.pdf 14

12. Sorrentino, A., Henke, R., Severini, S. (2016). The Common Agricultural Policy After the Fischler Reform: National Implementations, Impact Assessment and the Agenda for Future Reforms. *Routledge*, 544 p.

13. The CAP towards 2020. (2010). Meeting the food, natural resources and territorial challenges of the future. *Brussels, 18.11.2010, COM, 2*. Retrieved from http://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-post-2013/communication/com2010-672_en.pdf

14. The European Bioeconomy in 2030. (2011). Delivering Sustainable Growth by addressing the Grand Societal Challenges (2011). *Green Growth Knowledge Platform*. Retrieved from <http://www.greengrowthknowledge.org/resource/european-bioeconomy-2030-delivering-sustainablegrowth-addressing-grand-societal-challenges>

15. The World of Organic Agriculture 2019. (2019). *Key Indicators and Leading Countries IFOAM*. Retrieved from <http://www.ifoam.bio/en/news/2019/02/13/world-organic-agriculture-2019>

16. Willer, H., Lernoud, J. (2016). Organic Agriculture Worldwide 2016: Current Statistics. *Frick, Switzerland: FiBL, IFOAM EU, BIOFACH. 10.2.2016*. Retrieved from <http://orgprints.org/29790/13/willer-lernoud-2016-global-data-biofach.pdf>

